

Guies de recursos de la Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu

LITERATURA DE CANYA I CORDELL

GENERALITAT
VALENCIANA

Biblioteca
Valenciana

Última actualització: **maig de 2026**

Realització: Emma Gómez-Senent i Miguel C. Muñoz Feliu (Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu)

Edita: Generalitat
Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats
Secretaria Autonòmica de Cultura
Direcció General de Cultura

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu
Monestir de Sant Miquel dels Reis
Av. de la Constitució, 284
46019 València – Espanya
Tel.: 961 983 400

C. e.: bv@gva.es
Web: <bv.gva.es>

També en:

© De la present edició: Generalitat, 2026
© Dels textos: Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu
© De les imatges: els seus autors

Imatge de portada: Carles Ros. *Coloqui per a riures de bona gana, sobre els usos y modes que practiquen els fadrins y fadrines...* Cap a 1750.

Font: Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu.

SUMARI

INTRODUCCIÓ	4
1. LA LITERATURA DE CANYA I CORDELL	5
1.1. Concepte	5
1.2. Característiques.....	6
2. USOS I TIPOLOGIES	7
2.1. Relacions de successos.....	7
2.1.1. Fets i esdeveniments	8
2.1.2. Catàstrofes.....	8
2.1.3. Curiositats.....	9
2.2. Romanços de cordell	10
2.3. Literatura devocional	10
2.4. Literatura burlesca i satírica	11
3. AGENTS	12
3.1. Autors.....	12
3.1.1. Carles Ros (1703-1763).....	14
3.1.2. Carles León (1762-1836).....	15
3.1.3. Joan Baptista Escorihuela (1753-1817)	15
3.1.4. Manuel Civera (mort en 1822)	16
3.2. Impressors.....	17
3.2.1. Agustín Laborda i Camp.....	18
3.2.2. Cosme Granja	19
3.2.3. Jerònim Conills.....	19
3.2.4. Salvador Faulí.....	20
3.2.5. La família Orga.....	21
4. RECURSOS	22
4.1. Mapping plecs	22
4.2. CBDRS: Catàleg i Biblioteca Digital de Relacions de successos	22
4.3. Desenrollando el cordel	23
4.4. Spanish Chapbooks	23
5. REFERÈNCIES	24

INTRODUCCIÓ

La literatura de canya i cordell és una de les manifestacions més característiques de la cultura popular a Espanya i altres països ibèrics. Es tracta d'una mena de literatura difosa en xicotets impresos anomenats plec de canya i cordell, quadernets sense enquadernar que es penjaven de cordes en mercats i places per a la seua venda, d'on procedix el seu nom.

La Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu posseïx una de les col·leccions de literatura de canya i cordell més importants d'Espanya. Constituïda per quasi 2.000 exemplars, hi ha testimoniatge d'esta mena d'obres en nombroses donacions i llegats, especialment en les d'aquells que van prestar especial atenció a les manifestacions populars com Nicolau Primitiu Gómez Serrano, Ricard Blasco, Manuel Bas Carbonell o Salvador Carreres Zacarés.

Estos exemplars han sigut digitalitzats recentment gràcies a una ajuda del Ministeri de Cultura. Actualment, s'han posat a l'abast de tots, a text complet i sense restriccions, mitjançant la [Biblioteca Valenciana Digital \(BIVALDI\)](#).

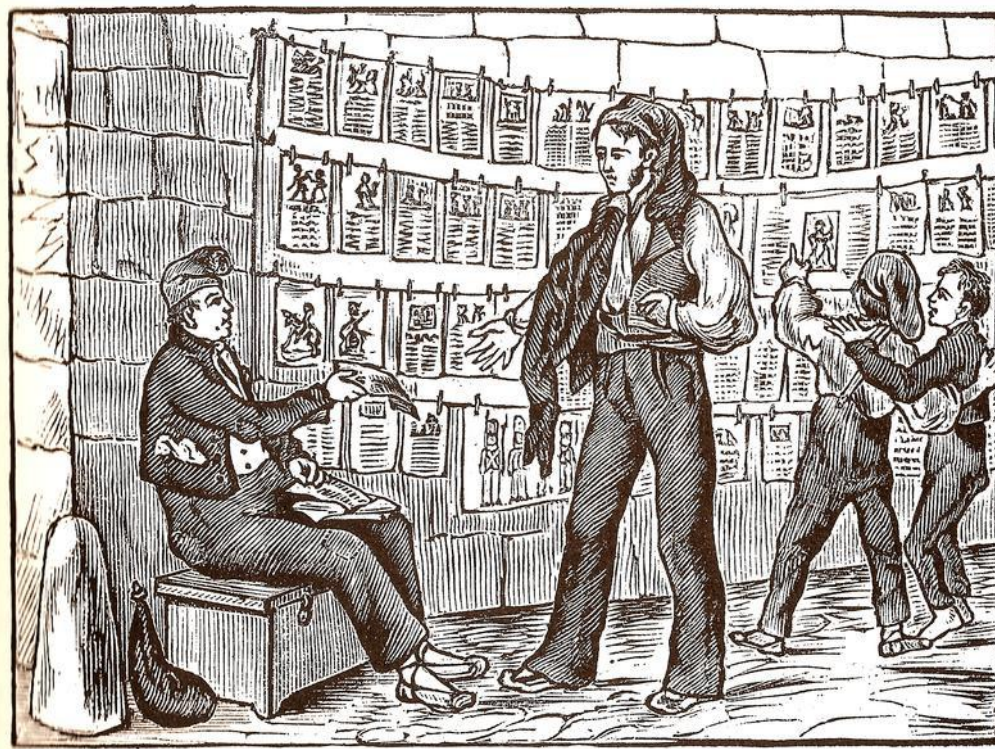
En eixa mateixa línia, l'elaboració d'esta guia pretén ajudar a la seua difusió facilitant l'aprofitament i utilització de la nostra col·lecció, així com el coneixement d'altres recursos externs que puguen ser útils a investigadors i interessats en estes matèries.

1. LA LITERATURA DE CANYA I CORDELL

1.1. Concepte

La literatura de canya i cordell designa un conjunt d'impresos populars -coneguts com a plec solts- que van circular àmpliament a Espanya entre els segles XVI i XIX. El seu nom prové de la forma en què s'exhibien: penjats de cordes en mercats i places per a facilitar la seua venda.

Estos textos, generalment breus i de baix cost, combinaven versos narratius, llenguatge accessible i il·lustracions xilogràfiques, la qual cosa els feia atractius per a un públic ampli, incloent-hi sectors amb escassa alfabetització. De fet, es tracta d'una literatura estretament vinculada a la tradició oral, ja que molts d'estos textos eren llegits o cantats en públic, la qual cosa ampliava el seu abast més enllà dels lectors alfabetitzats.

Gravat anònim que mostra plec en un cordell (cap a 1850)

Font: AMADES, Joan. *Històries i llegendes de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62, 1984

1.2. Característiques

La literatura de canya i cordell es caracteritza no sols per la seua àmplia difusió, sinó també per una sèrie de trets formals molt definits que responen a la seua funció popular i comercial.

En primer lloc, el suport material era el **plec solt**: fulles impreses, generalment en format quart o octau, doblegades, però no enquadernades, la qual cosa abaratia la seua producció i facilitava la seua ràpida circulació. La **tipografia** solia ser **senzilla i sovint reutilitzada**, amb escassa preocupació per la correcció ortogràfica o la uniformitat, reflex d'una producció quasi artesanal.

Des del punt de vista estructural, els **textos** eren **breus** i estaven organitzats de manera clara. Predominava l'ús del vers, especialment el romanç octosil·làbic amb rima assonant en els parells, heretat de la tradició oral. Esta elecció mètrica facilitava la memorització i la recitació pública. Com indica Margit Frenk, la pervivència del romanç en estos plecs evidencia *“la continuïtat entre oralitat i escriptura en la cultura popular”*.

Un altre tret formal distintiu és la presència de **xilografies** en la portada o a l'interior. Estes imatges, sovint reutilitzades sense relació exacta amb el text, funcionaven com a reclam visual i com a suport interpretatiu. Així mateix, els títols eren llargs i descriptius, dissenyats per a captar l'atenció del lector o de l'oïdor, resumint en poques línies el contingut del plec.

Quant al llenguatge, es caracteritza per la seua **claredat, to directe i ús de fórmules repetitives o apel·latives**, pròpies de la comunicació oral. Com subratlla Jean-François Botrel, estos textos presenten una *“forta dimensió performativa”*, pensats no sols per a ser llegits, sinó també per a ser escoltats. En conjunt, estes característiques formals revelen un tipus de literatura adaptada a la immediatesa, la difusió massiva i la interacció amb el seu públic.

2. USOS I TIPOLOGIES

La literatura de canya i cordell va exercir múltiples usos en la societat preindustrial, la qual cosa explica la seua enorme difusió entre els segles XVI i XIX. Lluny de ser un mer entreteniment, estos plecs solts funcionaven com un autèntic mitjà de comunicació popular. Informaven sobre esdeveniments recents -crims, execucions, catàstrofes o guerres- i, en molts casos, constituïen una de les principals vies d'accés a l'actualitat per a amplis sectors de la població.

Com va assenyalar Julio Caro Baroja, estos impresos actuaven com *“un mitjà de comunicació de masses primitiu”*, combinant informació, espectacle i transmissió de valors.

2.1. Relacions de successos

Les relacions de successos constituïxen una de les tipologies més representatives dins de la literatura de canya i cordell. Es tracta de textos breus que narraven esdeveniments recents o extraordinaris -reals o parcialment ficcionats- amb l'objectiu d'informar, commoure i captar l'atenció del públic. El seu auge se situa entre els segles XVI i XVIII, coincidint amb el desenrotllament de la impremta i la creixent demanda de notícies entre amplis sectors socials.

Estes relacions abordaven una gran varietat de temes: crims, execucions, miracles, desastres naturals, batalles o fets insòlits. El seu estil solia ser directe i dramàtic, amb abundància de detalls sensacionalistes que reforçaven el seu impacte emocional. Estos textos poden considerar-se *“precursors del periodisme modern”*, en combinar informació i narració amb finalitats comercials i divulgatives.

2.1.1. Fets i esdeveniments

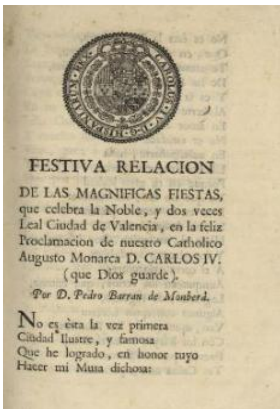
És una de les temàtiques més freqüents. Successos com la guerra de Berbería, l'expulsió dels moriscos o la Guerra dels Trenta Anys; batalles com les de Lepant (1572) o Almansa (1707); o coronacions o visites reals, són abordats per estos plecs que acosten l'actualitat a lectors i oients.

[enllaç](#)

[enllaç](#)

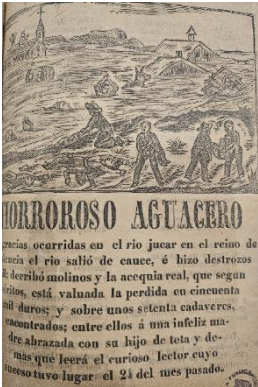

[enllaç](#)

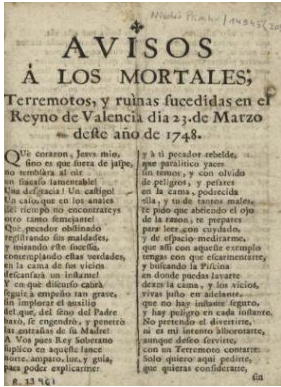
2.1.2. Catàstrofes

Les catàstrofes són també uns altres dels temes recurrents dels plecs de cordell. Algunes d'estes calamitats tenen a veure amb la Natura. Les inundacions i desbordaments de rius, molt freqüents en la zona mediterrània, solen ser les més freqüents. Huracans o terratrèmols, com el devastador de 1748, també van donar lloc a plecs diversos.

Altres catàstrofes tenen causes humanes. És el cas d'accidents o esfondraments de graderies en espectacles molt concorreguts.

[enllaç](#)

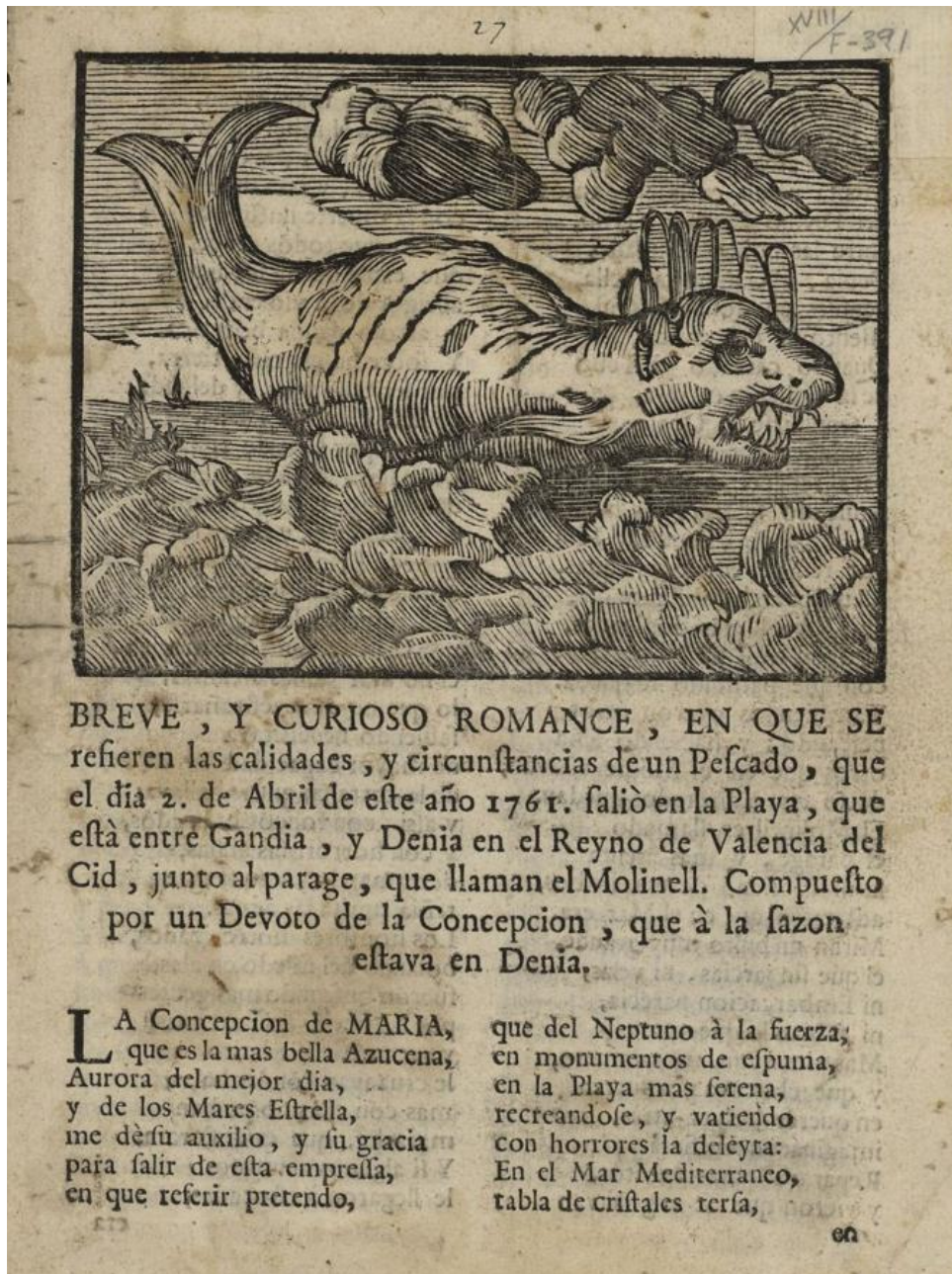
[enllaç](#)

[enllaç](#)

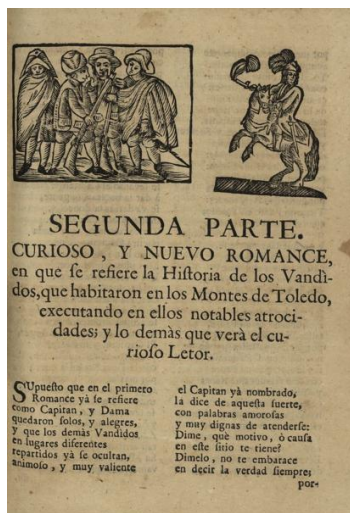
2.1.3. Curiositats

Finalment, altres fets, extraordinaris per als coetanis, van ser els protagonistes d'uns certs plecs. És el cas de les aparicions a les platges d'animals rars en estes latituds, com la foca apareguda a Cullera en 1762 o d'un estrany peix entre Gandia i Dénia en 1761.

[enllac](#)

2.2. Romanços de cordell

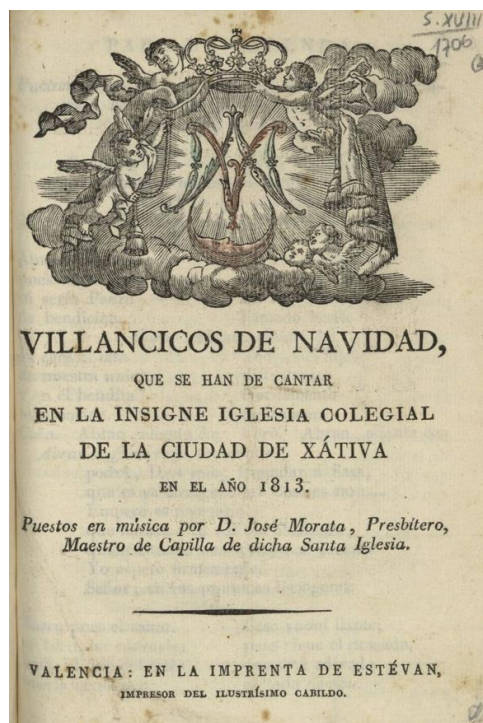
[enllaç](#)

Els romanços de cordell estan directament vinculats amb els textos medievals, especialment amb el romancer vell sorgit en la tradició oral de l'Edat mitjana. Compartixen la mètrica octosil·làbica, la rima assonant i el caràcter narratiu, heretat dels cantars de gesta. Igual que estos, transmeten històries d'herois, conflictes i successos històrics, però amb un llenguatge més senzill. En el cordell, estos romanços s'imprimeixen i difonen de manera popular, mantenint fórmules orals com repeticions i diàlegs. Així, representen la continuïtat de la literatura medieval en un format accessible i adaptat a un públic ampli.

2.3. Literatura devocional

La literatura devocional va ocupar un lloc destacat com a mitjà de difusió religiosa entre el poble. Estos textos incloïen oracions, vides de sants i composicions líriques destinades a fomentar la pietat.

Dins d'esta modalitat, les nades van adquirir especial rellevància. Encara que a l'origen medieval eren cançons profanes, amb el temps es van adaptar a temes religiosos, incorporant el naixement de Crist, la Verge i els pastors. En els plecs de canya i cordell, les nades s'imprimien amb un llenguatge senzill, la qual cosa facilitava la seua memorització i cant col·lectiu. Així, unien devoció i entreteniment, reforçant la transmissió de valors religiosos.

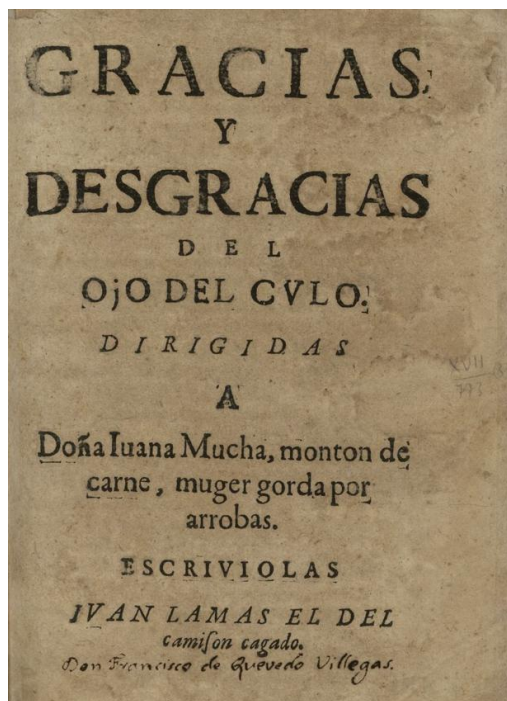

[enllaç](#)

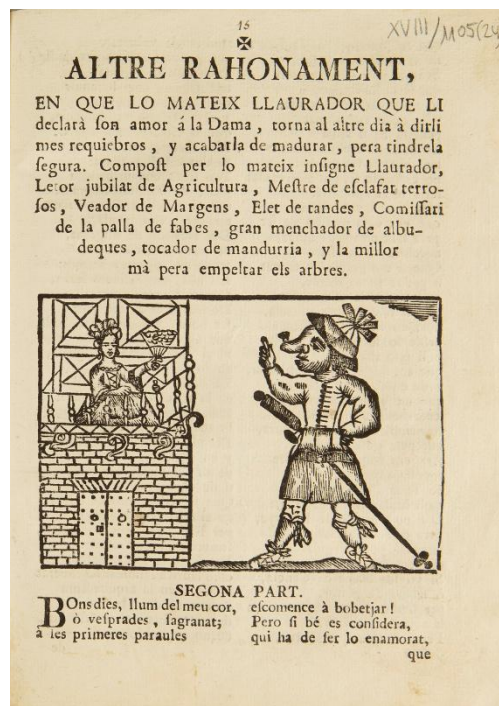
2.4. Literatura burlesca i satírica

La literatura satírica en la literatura de canya i cordell constituïx una de les formes més vives i populars de crítica social en l'àmbit hispànic. Este tipus de literatura, difosa en plecs solts i accessible a un públic ampli, es caracteritzava pel seu to mordaç, humorístic i sovint irreverent, amb el qual s'abordaven temes quotidians, polítics i morals. En este context, la influència d'autors com Francisco de Quevedo resulta fonamental, ja que el seu estil agut, ple de jocs de paraules i crítica social, va marcar un model que molts textos de cordell van adoptar i van adaptar per a un públic més ampli.

D'altra banda, figures com Carles Ros van destacar en l'àmbit valencià per la seua contribució a la literatura popular, utilitzant la sàtira per a retratar costums locals i denunciar vicis socials. La literatura de canya i cordell no sols entretenia, sinó que també funcionava com a vehicle d'opinió i reflexió, permetent a sectors menys privilegiats accedir a discursos crítics. En definitiva, la sàtira en este format va combinar tradició literària i cultura popular, convertint-se en una ferramenta clau per a comprendre la mentalitat i les tensions socials del seu temps.

Juan Lamas és un pseudònim de Quevedo [enllaç](#)

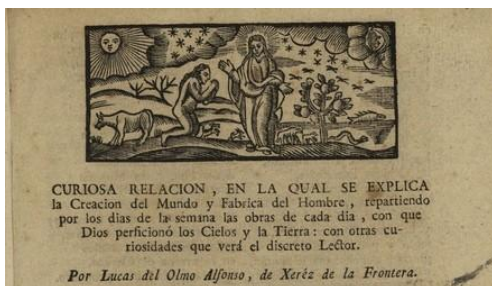
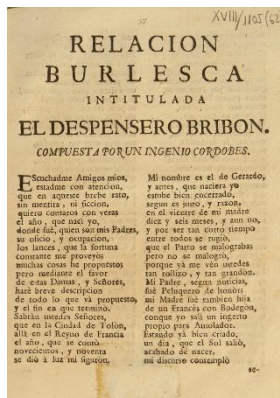
Carles Ros va escriure nombrosos col·loquis [enllaç](#)

3. AGENTS

3.1. Autors

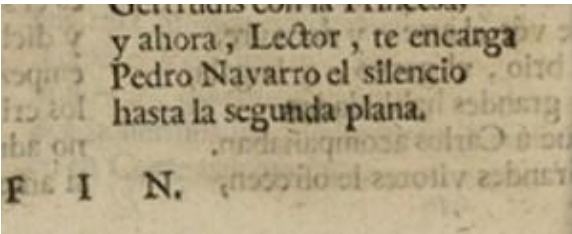
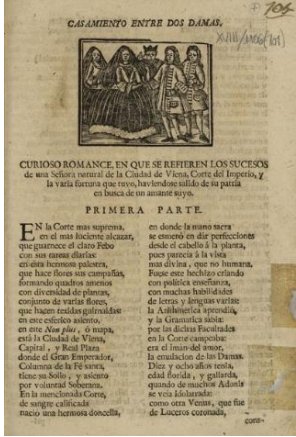
En els plecs solts i en la literatura de cordell és habitual que el nom de l'autor no aparega o quede en un segon pla, una característica que reflectix el context cultural i social en el qual estos textos es van produir i van circular. Més que obres individuals, els plecs difonien històries, romanços, notícies o successos que circulaven de boca en boca i es fixaven per escrit de manera flexible i canviant.

A més, molts plecs abordaven temes delicats com successos violents, escàndols, sàtira social o crítica moral i política. Firmar l'obra podia implicar problemes amb la Inquisició o amb les autoritats civils, per la qual cosa l'anonimat funcionava com un mecanisme d'autoprotecció. Així, trobem obres atribuïdes a autors que es presenten mitjançant fórmules imprecises, pseudònims o denominacions humorística com ara *un autor que no es valenciano*, *un ingenio murciano* o, en un to més jocós, *un tuerto de los tres ojos*, *el licenciado Zampa Tortas* o *un capador de grillos*. **Agustín Nieto**, un dels autors més prolífics del segle XVIII, era conegut entre els seus coetanis pel sobrenom d'un *ingenio cordobés*.

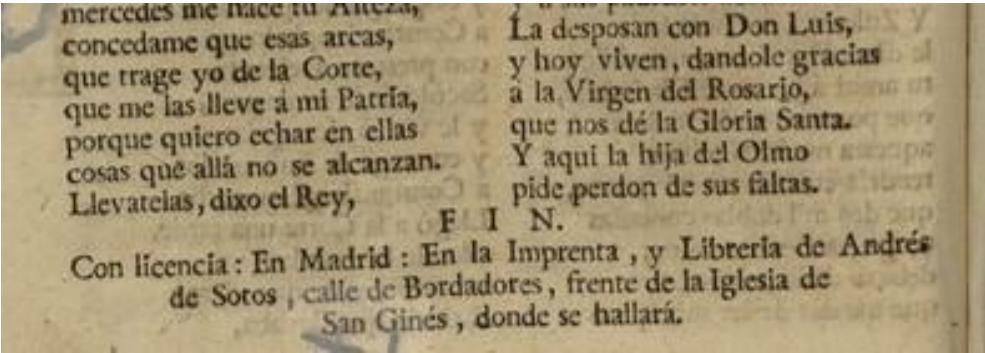

No tots els autors de plecs solts són tan desconeguts. Quan l'escriptor gaudix d'una certa fama, el seu nom s'indica explícitament en el títol com a reclam publicitari. És el cas de **Lucas de l'Olmo Alfonso**, un cec coplero andalús la firma del qual apareix en la primera pàgina de diverses composicions, ja que va ser un dels romancistas més populars de la seua època, degut, entre altres coses, a la seua fecunda producció.

A vegades, el nom de l'autor figura al final del text, a mode de tancament o colofó, acompanyat de fórmules de disculpa pels possibles errors comesos. Com **Pedro Navarro** conegut per les seues històries truculentes i de caràcter escandalós, que incloïen homicidis, incestos, adulteris o travestisme.

Així mateix, es té constància de la participació d'algunes dones en la producció de plecs, com la germana i la filla de Lucas del Olmo. No obstant això, les seues identitats romanen ocultes, ja que firmen únicament mitjançant referències al seu parentiu, la qual cosa posa de manifest les limitacions que condicionaven la visibilitat femenina en esta mena de literatura popular.

3.1.1. Carles Ros (1703-1763)

Lexicògraf, escriptor, notari i editor va ser una de les figures més representatives de la literatura popular valenciana del segle XVIII. Va destacar per la seua ferm defensa de l'ús del valencià en una època en la qual esta llengua havia sigut desplaçada dels àmbits cultes i oficials després de la Guerra de Successió.

Va escriure *rahonaments i col·loquis*, romanços, almanacs, vocabularis i textos de caràcter pràctic destinats a un públic ampli, no especialitzat. El seu objectiu principal no era la creació literària erudita, sinó la comunicació directa amb el poble i la preservació de la llengua viva. Obres com diccionaris i recopilacions d'expressions reflectixen la parla quotidiana i els costums de la societat valenciana del seu temps.

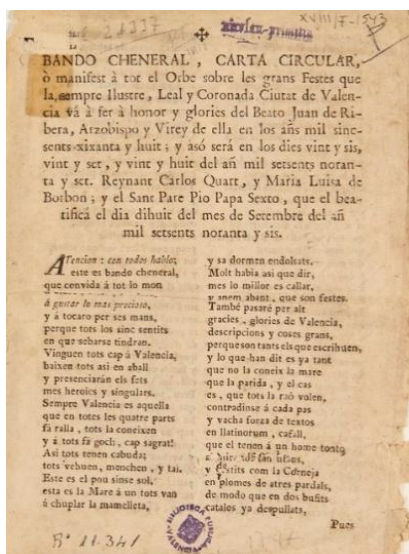
Gràcies a la seua labor, Carles Ros es va convertir en un referent fonamental per a la continuïtat de la tradició literària en valencià. La seua producció, senzilla però significativa, va ajudar a mantindre la llengua i la cultura pròpies en un context advers, convertint-lo en una figura clau de la literatura popular valenciana.

Com a editor va afavorir la publicació de treballs que considerava que podien ajudar al millor coneixement del valencià. Amb esta finalitat, va

traure a la llum almenys dos obres: la del poeta i doctor en medicina del segle xv, Jaume Roig, *Lo libre de les dones*, escrit que busquen tant els naturals com els estrangers, i l'opuscle de fra Luis Galiana *Rondalla de Rondalles*.

[Obres en catàleg](#)

3.1.2. Carles León (1762-1836)

És un dels autors més importants i populars d'este gènere literari amb una abundant producció. Francisco Martí Grajales i J.M. Puig Torralva en *Estudio histórico-crítico de los poetas valencianos de los siglos XVI, XVII y XVIII (1883)* van ser els primers a donar notícia del poeta Carles León i atribuir-li una sèrie de coloquis publicats en el seu moment com a anònims en els quals intervens *Tito Bufalampolla i Sento el Formal* i els de *Nelo i Quelo* a semblança dels de Manuel Civera en els quals parlen el *Dotor Cudol i Saro Perrengue*

L'únic col·loqui en el qual apareix explícitament el seu nom és *Bando cheneral, carta circular, ò manifest à tot l'orbe sobre les grans festes que la ... ciutat de València vá à fer à honor ... del beato Juan de Ribera ... (València, 1797).*

A penes es coneixen dades biogràfiques, se sap que va ser comissionat del gremi d'especiers en les festes de la beatificació de Joan de Ribera, que va escriure tant en castellà com en valencià i que, hipotèticament, podria haver sigut un lletrat.

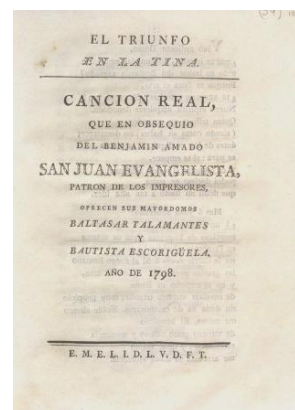
[Obres en catàleg](#)

3.1.3. Joan Baptista Escorihuela (1753-1817)

Impressor i poeta va treballar com a mestre d'impremta per a Vicenta Devís. Malgrat tindre l'ofici d'impressor, Escorihuela va escriure durant la seua vida, en el període comprés entre 1794 i 1802, diversos poemes, romanços, col·loquis i gojos. La seua obra va ser sempre en valencià i la va publicar en els diaris de València.

Amb una obra bastant abundant, el seu objectiu va ser donar a conèixer i fomentar l'ús de la llengua entre el públic lector valencià. Encara que des del principi va optar per una producció de caràcter popular, això no li va impedir treballar per a aconseguir una llengua cuidada i digna, alguna cosa que va defensar de manera clara i conscient.

La composició de la «Canción Real», homenatge a sant Vicent, a València i a la llengua, respon a este propòsit

[Obres en catàleg](#)

3.2. Impressors

Els impressors especialitzats en literatura de canya i cordell i de plec solts van ser figures clau de la cultura popular impresa des del segle XVI fins a ben entrat el XIX. El seu treball va permetre la difusió massiva de textos barats i breus destinats a un públic ampli, en gran part popular i, sovint, amb escassa alfabetització.

Estos impressors no van ser mers tècnics, sinó agents culturals actius que van intervenir de manera decisiva en la selecció, adaptació i difusió dels textos destinats al públic popular. El seu treball es va caracteritzar per una impressió ràpida i barata, realitzada amb materials de baixa qualitat, com paper bast i tipus reutilitzats, la qual cosa permetia reduir costos i augmentar la quantitat d'exemplars produïts. Esta lògica econòmica va determinar gran part de les seues pràctiques editorials.

Una de les seues estratègies fonamentals va ser la reimpressió constant dels textos que havien demostrat èxit comercial. Molts plec es van reeditar durant dècades sense indicar data ni autor, la qual cosa va afavorir l'anonimat dels textos i va dificultar la seua datació posterior.

Els impressors també adaptaven els continguts al públic local, modificant la llengua, els temes o les referències culturals per a fer-los més pròxims i comprensibles. Esta flexibilitat explica l'existència de múltiples versions d'un mateix relat en diferents llocs.

En molts casos, va existir una col·laboració directa amb **cecs**, venedors ambulants i recitadors, els qui s'encarregaven de la difusió oral dels textos en places, mercats i fires.

Entre les principals característiques del treball d'estos impressors destaquen:

- Producció seriada i flexible: s'imprimia allò que es venia bé, especialment successos recents, crims, guerres, miracles i notícies extraordinàries.
- Anonimat: molts plec manquen d'autor identificat; a vegades només figura el nom de l'impressor i el lloc d'impressió.
- Proximitat al poder i a la censura: encara que es tractava de literatura popular, estava subjecta a llicències i controls. Alguns impressors es van especialitzar en esta mena de material perquè sabien desembolicar-se en els margens permesos per la censura.
- Ús de xilografies reutilitzades, sovint poc relacionades amb el contingut del text, però molt eficaços com a reclam visual per a atraure compradors.

Exemple de xilografia reutilitzada

A Espanya, diverses ciutats es van consolidar com a grans centres d'impressió de literatura popular. Entre elles destaquen Sevilla, un dels focus editorials més importants des del segle XVI; València, amb una intensa activitat durant els segles XVII i XVIII; Madrid, que va adquirir un paper destacat en el panorama editorial al llarg del segle XVIII; i Barcelona, el protagonisme del qual es va reforçar especialment en el segle XIX.

Durant els segles XVII i, sobretot, XVIII, València va ser un dels principals centres de producció de literatura de cordell a Espanya. A la ciutat van treballar diversos impressors que van combinar l'edició de llibres amb la impressió de plec solts i menudeses destinades a un públic popular.

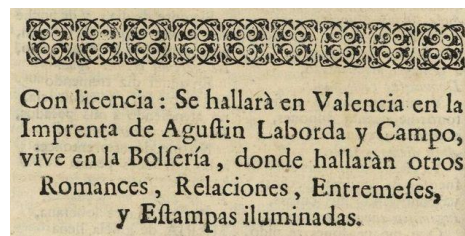
La indústria editorial valenciana va experimentar en el segle XVIII un important desenrotllament, lligat al creixement econòmic de la ciutat. Després dels danys causats per la guerra de Successió, València es va recuperar i va viure, fins a finals de segle, una etapa d'expansió.

Dins de la ciutat es poden identificar tres grans focus editorials: els voltants de la Catedral, la zona pròxima a la Universitat i la plaça del Mercat. Els dos primers tenien un caràcter clarament comercial, ja que llibreries i impremtes s'instal·laven prop d'institucions importants que asseguraven una demanda contínua de llibres. El tercer nucli, entorn de la plaça del Mercat, es va especialitzar en la impressió i venda de menudeses, com a romanços, estampes, històries i almanacs. Allí tenien els seus tallers els dos principals editors de literatura de cordell de València: Cosme Granja i Agustín Laborda. Al costat de les seues impremtes, era habitual trobar xicotetes parades de llibres, sovint mòbils, en les quals es venien no sols impresos, sinó també altres productes diversos. Tot això convertí la plaça del Mercat en el principal espai de difusió de la literatura de cordell a la València del segle XVIII.

L'abundància d'establiments dedicats a la producció i venda d'esta mena d'impresos -als tallers de Laborda i Granja se sumen, entre altres, els de Jerònim Conills, Salvador Faulí i la família Orga, que combinaven la impressió de llibres de major grandària amb literatura efímera- mostra la importància aconseguida pel gènere de cordell en el panorama editorial valencià, en línia amb el que ocorria en la resta d'Espanya.

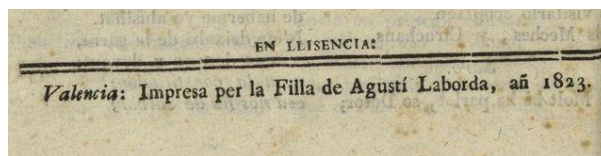
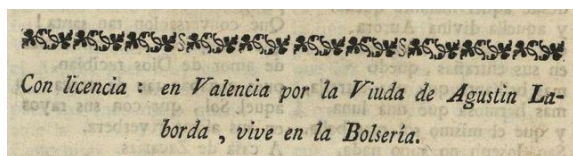
3.2.1. Agustín Laborda i Camp

És considerat un dels més importants productors de literatura de canya i cordell del S. XVIII. Les primeres notícies sobre Agustín Laborda i Camp, natural de Barbastre, es remunten a 1746, quan el seu nom apareix en un imprés com a soci de Cosme Granja. A partir de 1750 la societat es va dissoldre i el nom de Laborda comença a figurar en solitari als peus d'impremta. En eixos anys es va traslladar al carrer Bolsería, espai al qual quedaria estretament vinculada la seua activitat professional, així com la dels seus successors.

Agustín Laborda va estar casat amb Vicenta Devis, amb qui va tindre tres fills. L'impressor degué morir poc després de 1774, data de l'últim imprés conegut en el qual figura el seu nom al peu. Després de la seua mort, la seua viuda es va fer càrrec de la impremta fins a 1819 o 1820,

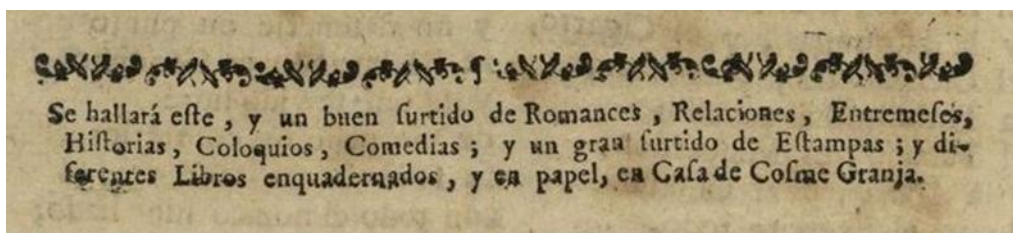
moment en què l'establiment va passar a les mans de la seua filla María Teresa Laborda Devis, de qui el va heretar el seu nebot Agustín Laborda i Galve.

[Obres en catàleg](#)

3.2.2. Cosme Granja

Les notícies que es coneixen sobre la impremta de Granja són encara més escasses que les relatives a Laborda. Se sap que vivia en la plaça del Mercat i que la seua activitat impressora documentada s'estén entre 1734 i 1761. El seu treball es va caracteritzar principalment per la producció d'esta mena d'impresos.

Almenys des de 1741, Cosme Granja comptava, a més de la seua impremta situada en el Mercat, amb un altre taller en el pròxim carrer Bolsería el que suggerix que la coneguda impremta Laborda de la Bolsería hauria sigut anteriorment propietat de Cosme Granja, qui acabaria cedint o traspasant l'establiment al seu soci i, possiblement, antic aprenent.

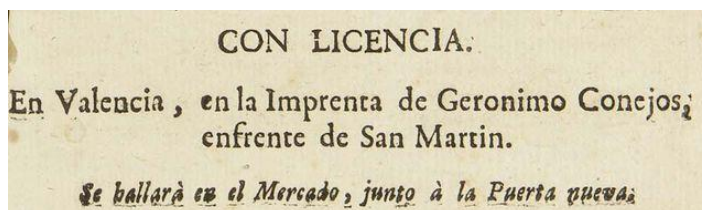
[Obres en catàleg](#)

3.2.3 Jerònim Conills

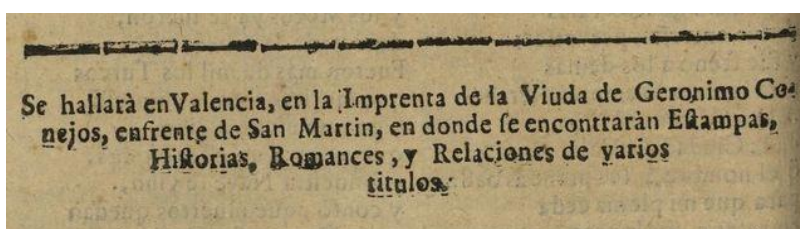
Jerònim Conills va estar actiu a València durant la primera mitat del segle XVIII. La seua activitat impressora està documentada, almenys, entre 1742 i 1746, encara que és probable que es prolongara durant un període una mica més ampli. El seu taller se situava enfront de l'església de Sant Martí.

La producció de la seua impremta es va caracteritzar per una notable diversitat ja que va alternar la impressió de llibres de major entitat amb literatura popular. Entre els materials eixits de la seua impremta destaquen els plec de cordill i altres textos de literatura popular, com a romanços de caràcter polític o moral, així com almanacs i pronòstics, un gènere de gran èxit en el segle XVIII. També va imprimir relacions festives i ocasionals, vinculades a celebracions cíviques o reals, destinades a un consum immediat. Al costat d'estos impresos d'àmplia

circulació, el seu taller va produir igualment tesis universitàries i escrits mèdics i acadèmics, dirigits a l'àmbit universitari i professional.

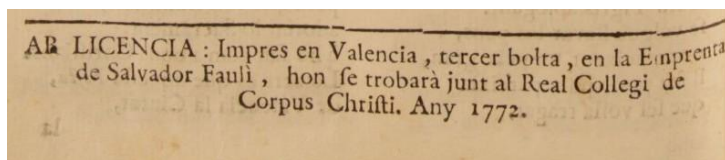
Després de la seua defunció, la impremta va passar a les mans de la seua viuda, que va continuar l'activitat sota la fórmula habitual de «viuda de Jerònim Conills».

[Obres en catàleg](#)

3.2.4. Salvador Faulí

Va ser un dels impressors més actius de la València de finals del segle XVIII i començaments del XIX. La seua labor s'inscriu en un context d'intensa activitat editorial vinculada al pensament il·lustrat, la historiografia local i els esdeveniments polítics del seu temps.

Va iniciar la seua activitat com a impressor en 1765, encara que se sap que des de 1742 ja exercia com a llibreter i que també va tindre un taller d'enquadernació. Va arribar a

ocupar els càrrecs de secretari i comptador de la Companyia de Llibreters i Impressors de València, una institució clau per a la regulació i el prestigi de l'ofici a la ciutat. La seua impremta es va mantindre activa durant diverses dècades, fins a la seua defunció, cap a 1813.

Encara que és més conegut per la impressió d'obres històriques i polític-propagandístiques durant la Guerra de la Independència -moltes d'elles en formats breus i de ràpida circulació-, la seua producció s'inserix clarament en els circuits de difusió propis de la literatura de canya i cordell, orientats a un públic ampli i urbà. Van desenvolupar la seua activitat impressora en un moment en què este tipus d'impresos —plecs solts de caràcter popular, històric o noticiós— constituïa una part essencial del mercat editorial valencià.

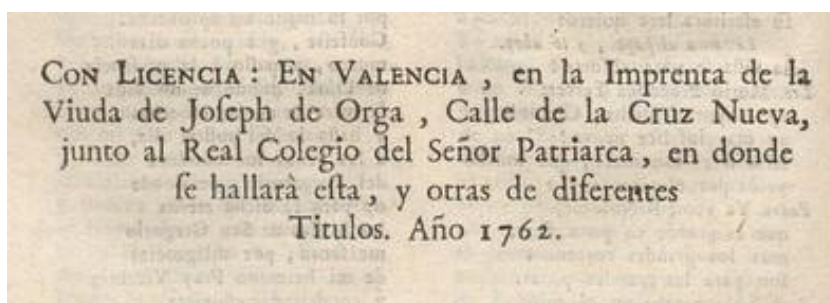
[Obres en catàleg](#)

3.2.5. La família Orga

La família Orga va ser una de les sagues d'impressors més importants de la València moderna. Encara que van aconseguir gran prestigi per la qualitat i la cura de les seues edicions més reconegudes, la seua activitat editorial no es va limitar a este àmbit, sinó que va abastar també la impressió de literatura popular, amb especial protagonisme de les comèdies teatrals.

Va ser José Jaime d'Orga qui va iniciar esta línia de producció, que posteriorment seria continuada per la seua viuda, consolidant així una tradició editorial clarament orientada al teatre. La impressió de comèdies soltes es va convertir en un dels pilars fonamentals del taller, fins al punt de constituir la major sèrie coneguda de comèdies soltes impreses a Espanya.

Gràcies a este volum i continuïtat de producció, el taller dels Orga va arribar a convertir-se en el principal centre de difusió d'obres teatrals, exercint un paper clau en la circulació i popularització del teatre del Segle d'Or i del segle XVIII.

Esta intensa activitat editorial explica que, a mitjan segle XVIII, la producció de comèdies a València fora excepcional tant per la seua quantitat com per la seua rellevància en el panorama editorial espanyol.

[Obres en catàleg](#)

4. RECURSOS

4.1. Mapping plecs

La Cambridge University Library, la Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC i la British Library van conformar el nucli inicial del projecte, una base de dades i biblioteca digital de 21.962 plecs solts publicats a Espanya des dels inicis de l'Edat Moderna fins al segle XX. El seu objectiu principal és unificar en un sol catàleg els registres i reproduccions digitals d'estos impresos, facilitant així l'accés dels investigadors i del públic en general.

[enllaç](#)

4.2. CBDRS: Catàleg i Biblioteca Digital de Relaciones de successos

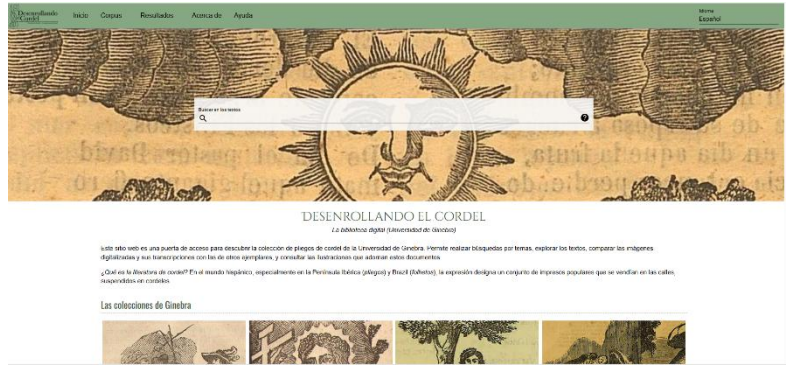
Base de dades bibliogràfica que oferix la identificació d'edicions i localització d'exemplars de relacions de successos entre els segles XV al XVIII. Va nàixer com a iniciativa de Sagrario López Poza en la Universidad de la Coruña, en col·laboració amb Nieves R. Brisaboa, de la Facultat d'Informàtica de la mateixa universitat. En l'actualitat, el projecte continua amb un equip multidisciplinari.

[enllaç](#)

4.3. Desenrollando el cordel

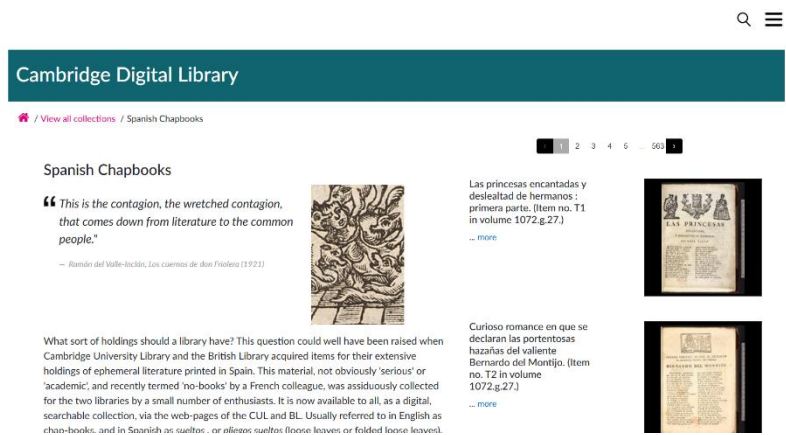
Porta d'accés per a descobrir la col·lecció de plec de canya i cordell de la Universitat de Ginebra.

[enllaç](#)

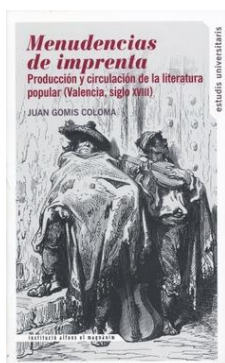
4.4. Spanish Chapbooks

La col·lecció de la British Library i Cambridge Digital Library reünix més de 4.700 plec de cordell espanyols que poden ser consultats a text complet.

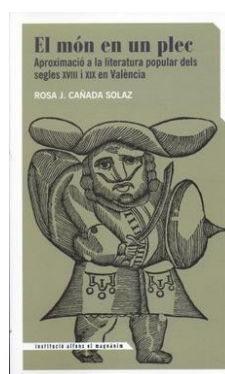
[enllaç](#)

5. REFERÈNCIES

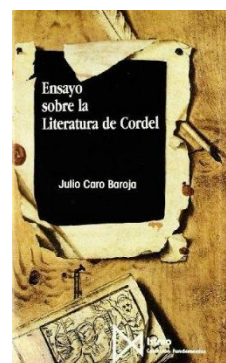
[Menudencias de imprenta: producción i circulació de la literatura popular \(Valencia, siglo XVIII\)](#)

Este llibre aborda, des de la perspectiva de la història cultural, l'estudi dels processos de producció, circulació i consum dels plec solts, en un període àlgid d'esta literatura com va ser el segle XVIII, i en una ciutat, València, que va constituir en aquells dies un dels principals nuclis de producció de plec de canya i cordell d'Espanya.

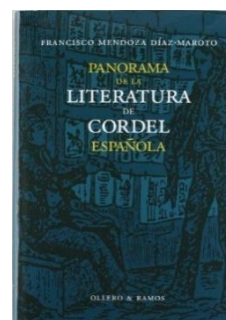
[El món en un plec : aproximació a la literatura popular dels segles XVIII i XIX a València, a partir dels plec de cordell de les biblioteques valencianes](#)

Les característiques dels plec no han afavorit la seua conservació i han sigut les donacions de bibliòfils i col·leccionistes, a les biblioteques públiques, les que han fet aflorar un corpus considerable de textos l'estudi dels quals permet esbossar una aproximació a la literatura popular dels segles XVIII i XIX.

[Ensayo sobre la literatura de cordel](#)

Publicat originalment en 1969, és considerat l'obra fundacional que va dignificar l'estudi de la literatura popular a Espanya. Julio Caro Baroja, amb el seu enfocament d'historiador i antropòleg, va rescatar de l'oblit estos impresos d'ínfima qualitat que es venien penjats d'un cordell, atorgant-los la categoria d'objecte d'estudi acadèmic.

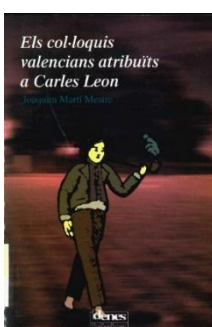
[Panorama de la literatura de cordel española](#)

Esta obra és un acostament als humils i fugissers impresos de cordell. L'autor ens oferix en la primera part de l'obra un succint estudi de la literatura de canya i cordell tenint en compte les seues característiques i tipologia. També traça una breu història dels impresos de cordell a Espanya. En la segona part del llibre es detalla la tipologia dels plec tractats: els al·leluies, els plec solts poètics, el teatre de cordell, etc.

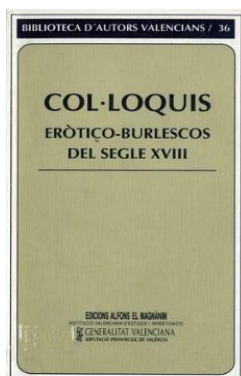
[Literatura de canya i cordell al País Valencià: els col.loquis de temàtica jocosa i satírica](#)

Estudi i edició crítica fonamental de plecs solts satírics del segle XVIII valencià. L'obra analitza la llengua, temes eròtics i burlescos d'esta literatura popular, constituint una ferramenta essencial per a la filologia catalana i la història social

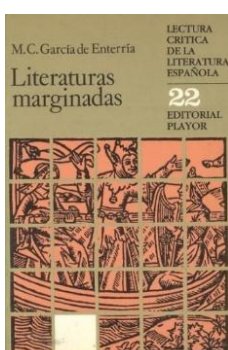
[Els col.loquis valencians atribuïts a Carles León](#)

Obra fonamental que arreplega i estudia peces clau del teatre breu satíric del segle XVIII a València. Destaca per analitzar textos de caràcter popular, eròtic-burlesc i costumista, clau per a entendre la societat i llengua valenciana de l'època. L'obra recopila col.loquis atribuïts a Carles León.

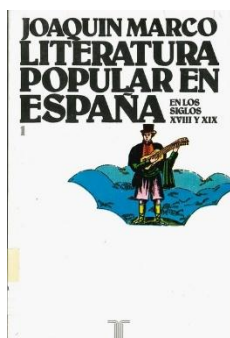
[Col.loquis eròtico-burlescos del segle XVIII](#)

En el segle XVIII tenen lloc una sèrie de canvis en les relacions amoroses, així com, en general, en els comportaments socials: la dona trenca amb la reclusió tradicional, s'incrementen els passejos i les diversions públiques, com també les festes i les reunions privades, on hòmens i dones tenien més possibilitats d'entrar en contacte i lluir les noves modes. En este ambient es produïx un desprestigi dels valors de la societat tradicional, com el matrimoni, el sentiment d'honor i la gelosia, i es considera de mal gust l'aparença rústica.

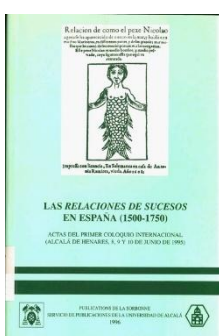
[Literaturas marginadas](#)

Obra clàssica en l'aprehensió teòrica de l'àmbit de la literatura popular impresa en castellà amb un títol clarament orientat cap a la denúncia del tradicional oblit historiogràfic —quan no directament injúria— que pesava sobre la matèria.

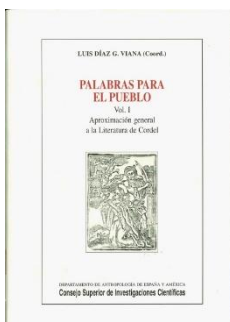
[Literatura popular en España en los siglos XVIII y XIX: \(una aproximación a los pliegos de cordell\)](#)

La literatura popular s'havia definit com a vulgar sense tindre en compte que sobre ella exercia una considerable influència la literatura culta. El seu vehicle de transmissió ha sigut el plec de cordell, generalment en vers. S'estudien les relacions entre el plec de cordell i la novel·la o el teatre i també mostrar els vincles amb els esdeveniments històrics.

[Las relaciones de sucesos en España \(1500-1750\): actas del primer coloquio internacional \(Alcalá de Henares, 8, 9 i 10 de junio de 1995\)](#)

Primera reunió monogràfica sobre les “relacions de successos” on es va abordar el tema amb la intenció de considerar estes obres com un sistema de representació de la història.

[Palabras para el pueblo: aproximación general a la Literatura de Cordel](#)

Esta obra arreplega tota la varietat i riquesa de les ponències presentades en el “I Col·loqui Internacional sobre la Literatura de Cordell celebrat a Madrid en 1999.